

Få ei betre forståing av ordet «tam»

Undervisningsopplegg til artikkelen «Pus temde seg sjølv» i Nysgjerrigper nr. 2-2018

AV TUVA BJØRKVOLD, FORFATTAR, RESSURSLÆRAR FOR NYSGJERRIGPER OG STIPENDIAT I NORSK VED HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

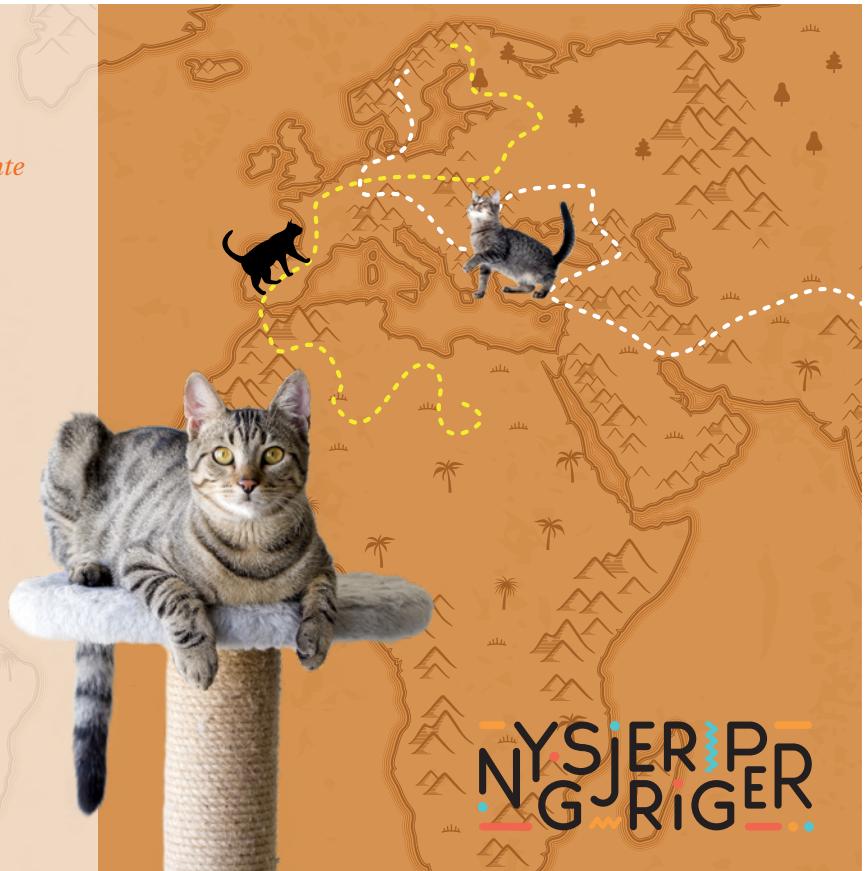
Ordet «tam» kan vere vanskeleg å få tak i. Er eit dyr tamt om det likar å bli klappa? Har ein temt eit dyr om ein gir det eit eigennamn? Denne artikkelen handlar om korleis katten utvikla seg frå villkatt til tamkatt, men framleis har mykje til felles med villkattar. Ulike språklege bilete blir nytta for å syne korleis katten er tam. Desse kan hjelpe til å forstå kva ordet «tam» eigentleg tyder.

Slik kan de jobbe med dei to fyrste oppgåvene på elevarket:

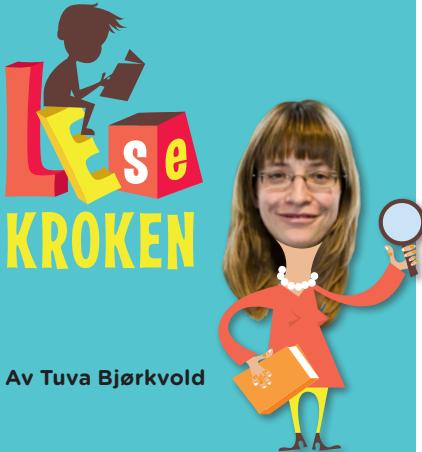
- Spør først elevane kva dei tenker på når dei hører ordet «tam». La dei prate med læringspartnaren eit minutt eller to. Spør deretter om å få høyre tankane deira. Skriv dei opp, så alle kan sjå innspela. Her er nokre spørsmål som kan hjelpe elevane i gang.
 - Kven kan vere tam?
 - Korleis blir ein tam?
 - Er nokon dyr fødde tamme?

Her er dei andre exempla i teksten

- Kattar kom vandrande frå Søraust-Asia og *begynte å henge rundt busetingane til menneske ...*
- Han var truleg litt tammare og *meir sosial*.
- Det ser ut til at oldtidsmenneske *tok med seg kattar langs handelsrutene til sjøs og til lands for å halde smågnagarane i sjakk*.
- Det viktigaste som endra seg då katten blei tam, var at *han blei sosial*.
- Villkatten lever einsleg, *mens huskatten toler selskap av både menneske og andre kattar*.
- Men han likar også å *kome inn i varmen og finne seg ein mjuk, varm stad der han kan sove*.
- ... *katten omsider bestemte seg for å hoppe opp i fanget på oss – der han attpå til gjerne får litt kos og klapp*?
- Biletet av kattemumie frå Egypt tyder på at menneske hadde nære band til kattar.
- Biletet av katt på klatremøbel viser at han er hos menneske, og tam.

NYSJERRIGPER

Oppgåver til «Pus temde seg sjølv»

1. Kva tyder «tam»?

Jobb saman to og to.

- a)** Kva vil det seie å vere tam?
 - b)** Korleis blir ein tam?
 - c)** Kan ein vere fødd tam?

2. Leit etter forklaringar på ordet «tam»

Eksempel: Overskrifta er «Pus temde seg sjølv». Kva tyder det eigentleg at pusen har temt seg sjølv?

- a) Leit etter andre eksempel som forklarer kva det inneber at katten er tam, eller kva katten gjer om han er tam. Det er over fem eksempel i teksten.

3. Detektivlesing

- a)** Korleis ser brannete pels ut?
 - b)** Finn minst fire ting som er felles for tamkattar og villkattar.
 - c)** Kva for land reiste den afrikanske villkatten gjennom?

Pus temde seg sjølv

To katteartar har gitt opphav til tamkattene vi kjenner i dag. Forskarar har funne ut at huskatten knapt har forandra seg etter at han kom innfor dorene våre.

TEKST: INEIN INAHAN TÅRVÉ • FOTO: SHUTTERSTOCK

Allle som kjenner ein katt, veit at Pus har sin egen vilje. Ho gjer ingenting på kommando, men det er ikkje alt ho gjør. No har forskarar funne ut at huskatten nesten ikkje har forandra seg i det helle omstendene dei ser seg i i dag. Og dei tek unna at det er for han som kan.

Averostt gjenom 9000 år
Dagsettun har gjenkasta av resultatet til over 200 kattar gjennom 9000 år – både romerske katter, egyptiske kattemurruar og

og moderne afranske villkattar. Det har vorte ut at det er to ulike katter, og begge har sin egen opphav til tamkattene vi kjenner i dag.

Fra Sørøst-Asia og Afrika
Kattar kom vandrande fra Sørøst-Asia og begynte å henge rundt busettningane der i løpet av 10 000 år. Det var kanskje så lenge som 8000 år siden. Det jekka dei med mye røter i kongressen. Denne katten kom til Europa rundt 4 400 f.Kr. Ein annan

art, ein afrikansk kattesortype som kom til Egypt, seigde seg i middelhavstrønden og Europa rundt 1500 f.Kr. Han hadde også et stort utbreiing omkring 1000 f.Kr. Det var til tider oldtidsnemnda tok med kattar langs handelsruterne til øsja og til landa for å halde smuglengjane i sjakk.

Framleis eit vildtyr
I heile verda finn vi både huskatter og arvdesettere av tamkattar som ikke har fått bunt med pels. Det brannete monstret, som er typisk for huskatten vår i dag, dukka først opp i middealderen i det området der Tyrkia og i dag er Tyrkia og det europeiske Russland.

Eller er tamkattar og vilkkatnar framleis veldig like og utjeandla. Det skjegges som endra seg da huskatten blei tam, var at han blei sosial. Vilkkatnar lever i flokkar, og det er dermed lettare oppskap av både menneske- og andre kattar. Likevel er han på mange måtar framleis

ein vilddyr. Han er veldig uansettlig, drøg ut på jakt og gjer sett sett som han vil. Men han liker også å komme inn i rom og finne seg i mykje. Det er derfor han er så populær – dei er desse vønn han gjort til katten consider bestemte seg for å hoppa opp i fanget på oss – der han stråp til gjenre får litt kos og klap!

Ulik hundrads utvikling
Kattene har vore i hundrads tilhundrads år. Hundar stammar frå ulov, som er ett hokkfolk. Folk begynne rittleg å frå avle fram spesielle trekk hos hundar for at dei skal kunne hjelpe dem med oppdraget. Det er derfor vi har fått så mange og helt ulike hunderaser i dag. Kattene har vilt svært langt på at det aldri har vore nødvendig å avle på kattar for å framstille han – han er præfekt som han er!

Kattemurrua fra Egypt.

Denne huskatten har brannete pels.